

VYHODNOTENIE ÚČINNOSTI OPATRENÍ VYPLÝVAJÚCICH ZO SCHVÁLENÉHO PROGRAMU ZÁCHRANY

Názov druhu: *Tephroseris longifolia* subsp. *moravica* Holub

Počet potvrdených lokalít v pôsobnosti Správy CHKO Ponitrie: 4

- **Čavoj – Pri cintoríne** (Strážovské vrchy, k. ú. Čavoj): Nachádza sa východne od cintorína v obci Čavoj, nad chodníkom vedúcim do cintorína. Výmera cca 1,5 ha.
- **Čavoj – Záhumnie** (Strážovské vrchy, k. ú. Čavoj): Nachádza sa cca 100 m SV od lokality Čavoj – Pri cintoríne, na okraji lúky pod skupinou stromov približne 100 m nad koncom záhrad a nad malým políčkum. Výmera cca 0,5 ha.
- **Radobica** (Tríbeč, k. ú. Radobica): Nachádza sa na južnom okraji obce Radobica v časti Košovskovci. Lokalita zasahuje aj do miestnych záhrad, z južnej strany je ohraničená bučinou. V roku 2009 bol výskyt druhu nájdený aj severovýchodne od zaznamenatej lokality na lúčnych porastoch a od roku 2010 aj na svahu vo východnej časti bukového porastu, ktorý hraničí s obhospodarovaným poľom. Celková výmera lokality cca 3 ha. Je to plošne najrozsiahlejšia lokalita s najpočetnejšou populáciou taxónu (viď tabuľka v odseku Realizované opatrenia, 3. Oblasť monitoringu a výskumu).
- **Stráž** (Vtáčnik, k. ú. Veľké Pole): Nachádza sa na krovinami a drevinami zarastajúcej stráni S svahu Stráže. Vo východnej časti hraničí s jedľovobukovým lesom. Výmera cca 0,4 ha.

Počet lokalít, kde sa opatrenia uskutočňovali: 4

Počet potvrdených lokalít v pôsobnosti Správy CHKO Biele Karpaty: 3

- **Lysá** (Biele Karpaty, k.ú. Vršatecké Podhradie): Nachádza sa na severnom a severovýchodnom svahu s miestnym názvom Lysá. Výmera cca 1 ha.
- **Omšenie – hrebeň 1** (Strážovské vrchy, Omšenie): Mikrolokalita na hrebeni Omšenská Baba – Sľopský vrch nad Trštinskými lúkami pri červenej turistickej značke. Výmera 350 m².
- **Omšenie – hrebeň 2** (Strážovské vrchy, Omšenie): Mikrolokalita vzdialená okolo 100 m juhovýchodne od hrebeňa 1. Svetlinka na hrebeni pri červenej turistickej značke. Výmera 200 m².

Počet lokalít, kde sa opatrenia uskutočňovali: 3

Počet potvrdených lokalít v pôsobnosti Správy CHKO Strážovské vrchy: 1

- **Omšenie – Trštínske lúky (miestny názov aj Trštičské lúky)** (Strážovské vrchy, k.ú. Dubnica nad Váhom): Svahové lúky neďaleko mikrolokalít Omšenie – hrebeň 1 a hrebeň 2 so sklonom smerom do Langačskej doliny. V súčasnosti je časť lúk kosená vlastníkom (Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom), časť je hospodársky nevyužívaná. Výmera cca 1,5 ha.

Počet lokalít, kde sa opatrenia uskutočňovali: 1

Typ biotopu:

- **Lk1 – Nížinné a podhorské kosné lúky**
- **Tr1b – Suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápňitom substráte**
- **Ekotón medzi lúkou a lesom**

Tephroseris longifolia subsp. *moravica* sa vyskytuje v spoločenstvách, ktoré boli klasifikované v rámci dvoch zväzov: *Bromion erecti* (biotop Tr1) and *Arrhenatherion*

elatoris (biotop Lk1). Niektoré populácie rastúce v ekotónoch na prechode medzi lúkou a bučínovým lesom nie je problematické klasifikovať. (Hegedúšová et al., 2009).

Faktory ohrozenia:

- Absencia obhospodarovania, prirodzená sukcesia, zarastanie lokality náletom drevín a krovín.
Najviac z lokalít, ktoré sú ohrozené prirodzenou sukcesiou, sú lokality **Stráž, Čavoj - Záhumnie a Lysá**.
- Premena na iné kultúry (rozoranie, výstavba a pod.).
Časť populácie lokality **Radobica** je súčasťou extenzívne obhospodarovaných súkromných záhrad. Obidve lokality v obci **Čavoj** sú v bezprostrednom styku s obrábanymi pozemkami, poličkami kultúrnych plodín, ovocného sadu v blízkosti sídel.
- Hnojenie umelými hnojivami, intenzifikácia, následné zarastanie expanzívnymi druhmi. Ako najviac potenciálne ohrozenú lokalitu z hľadiska intenzifikácie považujeme lokalitu **Radobica**.

NAVRHOVANÉ OPATRENIA PODĽA SCHVÁLENÉHO PZ

1. Oblasť legislatívy

- Realizovať územnú ochranu cez navrhované územia Natura 2000: navrhované SKUEV0013 Stráž (lokalita Stráž), navrhované SKUEV0127 Temešská skala (obidve lokality Čavoj), navrhované SKUEV0376 Vršatské bradlá (lokalita Lysá), navrhované SKUEV0574 Omšenská baba (mikrolokality Omšenie 1 a Omšenie 2 a Trštínske lúky), navrhované SKUEV0587 Dobrotín (lokalita Radobica). Parcely, resp. časti parciel s výskytom taxónu je potrebné vyhlásiť ako súčasť zón s minimálne 4. stupňom ochrany, nakoľko 2. stupeň ochrany nezaručuje dostatočnú územnú ochranu lokalít.
- Rozšíriť (pozmeniť) hranice navrhovaných SKUEV o parcely, na ktorých sa vyskytuje populácia *T. longifolia* subsp. *moravica*.

2. Oblasť praktickej starostlivosti

- Odstraňovať náletové dreviny a kroviny na zarastajúcich lokalitách a sledovať vplyv presvetlenia na populáciu taxónu (lokality Lysá a Stráž), odstraňovať nálet každé 2-3 roky. Na všetkých lokalitách, ktoré majú povahu lemových remízok je nutné zabezpečiť občasné prerezávanie krovín.
- Kosiť vo viacročných intervaloch, minimálne však raz za 3 roky. Optimálny termín kosby je koniec júla a začiatok augusta.
- Neponechať pokosenú biomasu na lokalite, podobne neuskladňovať pokosenú biomasu v ekotóne lokality.
- Vylúčiť intenzívnu pastvu, lebo pôsobí nepriaznivo na populácie taxónu.
- Zabrániť premene na iné kultúry, či inej úplnej likvidácii lokalít.
- Odstránením vegetácie v okolí plodiach jedincov umelo vytvoriť plôšky vhodné na klíčenie.
- Zabrániť akémukoľvek poškodeniu lokalít a zabezpečiť vhodný typ hospodárenia.

3. Oblasť monitoringu a výskumu

- Na lokalitách s najpočetnejšími populáciami realizovať monitoring.
- Založiť trvalé monitorovacie plochy na lokalitách Čavoj, Lysá a Radobica.

4. Oblasť výchovy a vzdelávania

- Získať súhlasy vlastníkov (užívateľov, nájomcov) na vyhlásenie navrhovaných území Natura 2000.
- Vydať informačné materiály o druhu a jeho ohrozenosti, ktoré by boli distribuované medzi vlastníkov.

5. Záchrana druhu v podmienkach *ex situ*

- V prípade úspešnej realizácie navrhovaných opatrení nie je potrebné realizovať záchranu v podmienkach *ex situ*.

REALIZOVANÉ OPATRENIA

1. Oblasť legislatívy

Lokalita **Stráž** je súčasťou Územia európskeho významu (ÚEV) SKUEV0013 Stráž v rámci siete NATURA2000, kde v súčasnosti platí 2. stupeň ochrany v zmysle Výnosu MŽP SR č. 3/2004-5.1 zo 14.júla.2004, ktorým sa vydáva národný zoznam území európskeho významu. Územie je zároveň súčasťou CHKO Ponitrie, kde platí 2. stupeň ochrany. Vzhľadom na tento prekryv nie je projekt ochrany prioritne riešený, územná ochrana je zabezpečená existujúcim veľkoplošným chráneným územím.

Prevažná časť výskytu taxónu na lokalite **Čavoj – Pri cintoríne** je súčasťou ÚEV SKUEV0127 Temešská skala (v 2. stupni ochrany). Lokalita **Čavoj - Záhumnie** sa nachádza na okraji ÚEV SKUEV0127 Temešská skala a platí tam v súčasnosti 1. stupeň ochrany. Projekt ochrany na vyhlásenie SKUEV0127 Temešská skala v kategórii chránený areál (CHA) je rozpracovaný. V súčasnosti je plánované vypracovanie projektu ochrany a programu starostlivosti o CHA Temešská skala v rámci Projektu OPŽP - Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené územia zahrnuté v sústave NATURA2000 (ŠF 131 PS: 22280). V rámci vyhlasovania územia za chránené územie v národnej sieti je plánované zahrnúť aj parcely lokality Čavoj – Záhumnie do chráneného územia. Program záchrany uvažuje vyhlásiť parcely, resp. časti parciel s výskytom taxónu ako súčasť zón s minimálne 4. stupňom ochrany. Navýšenie stupňa ochrany oproti existujúcemu stavu (1. alebo 2. stupeň ochrany) bude vyžadovať osobitné prerokovanie a získanie súhlasov vlastníkov a užívateľov.

Lokalita **Radobica** bola súčasťou pracovného návrhu doplnku ÚEV SKUEV0587 Dobrotín na základe požiadaviek biogeografických seminárov (tzv. B-etapa NATURA2000). Na základe posledných požiadaviek biogeografického semináru a poskytnutých podkladov k návrhu doplnku nebolo územie zaradené do návrhu (tzv C-etapa NATURA2000). Navrhovaným riešením je zaradenie iba časti pôvodného SKUEV0587 Dobrotín s výskytom taxónu do návrhu doplnku ÚEV.

Lokalita **Lysá** je súčasťou SKUEV0376 Vršatské bradlá (v 2. stupni ochrany), lokality **Omšenie hrebeň 1, 2** boli súčasťou návrhu SKUEV0574 Omšenská baba na základe požiadaviek biogeografických seminárov (tzv. B-etapa NATURA2000). ÚEV však nebolo zaradené do Výnosu a je navrhnuté do ďalšieho doplnku (tzv. C-etapa). Lokalita Trštinárske lúky bola navrhnutá do etapy B Natura 2000 samostatne ako SKUEV0588 Trštinárske lúky, ale územie rovnako ako v prípade Omšenskej baby nebolo zaradené do výnosu. Z dôvodu nesúhlasu vlastníka s vyhlásením akéhokoľvek chráneného územia a so zvyšovaním stupňov ochrany, územie nakoniec nebolo navrhnuté do tzv. etapy C Natura 2000 a s jeho vyhlásením v rámci európskej siete chránených území neuvažujeme.

2. Oblasť praktickej starostlivosti

Na lokalite **Stráž** bol každoročne vykonaný menežment zameraný na odstránenie náletových krovín a drevín a pokosenie voľných plôch s odstránením biomasy z lokality. Menežment vykonávali pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody.

Menežment sa prvé roky vykonával postupne v jednotlivých častiach lokality, od roku 2012 sa vykonával menežment na celej ploche. Boli vytvorené nové voľné plochy pre existenciu druhu, výskyt druhu bol na týchto „nových“ plochách aj zaznamenaný.

Na väčšej časti lokality **Radobica** sú lúčne porasty v dobrom stave, sú pravidelne kosené pravdepodobne miestnymi obyvateľmi. Malá časť lokality, v mieste kde končí vlek, postupne zarastá. V pôsobnosti Správy CHKO Ponitrie sa jedná o lokalitu s najpočetnejšou populáciou *Tephrosia longifolia* subsp. *moravica*.

V roku 2009 bol vykonaný rozsiahly menežment (odstránenie náletových drevín a krovín, kosenie) na lokalite **Čavoj – Pri cintoríne** a **Čavoj Záhumnie** dodávateľsky v rámci realizácie tzv. náhradných revitalizačných opatrení P. Schwarcom rozhodnutím ObÚŽO v Prievidzi č.j. OÚŽP/2008/02119. V roku 2011 a 2012 bol na častiach lokality **Čavoj – Pri cintoríne** vykonaný menežment pracovníkmi Správy CHKO Strážovské vrchy a CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody. V roku 2012 bol podobne vykonaný menežment aj na lokalite **Čavoj – Záhumnie**. V predchádzajúcich rokoch sa menežment na lokalite Čavoj – Záhumnie nevykonával z dôvodu nedostatku financií a kapacít.

Menežmentové opatrenia na lokalitách **Lysá** a **Omšenie hrebeň 1,2** boli realizované v réžii Správy CHKO Biele Karpaty. Na lokalite Omšenie hrebeň 1 bolo užívateľom masívne odstránené krovie (v rokoch 2004 a 2005), v roku 2005 bola biomasa krovia čiastočne odstránená v čase monitoringu a neskôr zvyšok pracovníkmi správ CHKO Strážovské vrchy a Biele Karpaty. V roku 2008 bol na tejto ploche zriadený drevosklad, nadzemné časti niektorých rastlín boli celkom zničené, pôdny kryt narušený vláčením a prejazdmi, čím bola čiastočne odstránená v časti plochy aj starina. V nasledujúcich rokoch sa sledované jedince obnovili z podzemných častí (všetky), myslíme si, že k trvalému poškodeniu lokality nedošlo. Na lokalite Lysá bola užívateľom pozemku (PD Pruské) zabezpečená extenzívna pastva hovädzieho dobytku.

Menežment lokalít bol celkovo vykonávaný v súlade s programom záchrany, vykonané opatrenia považujeme za dostatočné, avšak je nutné v nich podobným spôsobom pokračovať aj v nasledujúcich rokoch.

Prehľadná tabuľka menežmentových opatrení v rokoch 2009-2013:

Lokalita Stráž

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3
spôsob realizácie	krovinorez	krovinorez	krovinorez	krovinorez	krovinorez
kto opatrenie realizoval	vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody

poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení	prvotné odstránenie miestami hustých náletových krovín v časti lokality, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality	prvotné odstránenie miestami hustých náletových krovín v časti lokality, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality	prvotné odstránenie miestami hustých náletových krovín v časti lokality, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality
--	--	--	--	--	--

Lokalita Čavoj – Pri cintoríne

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	1,5		0,35	0,4	
spôsob realizácie	krovinorez		krovinorez	krovinorez	
kto opatrenie realizoval	dodávateľsky (náhradné revitalizačné opatrenia, P. Schwarc, rozhodnutie ObÚŽO v Prievidzi č.j. OÚŽP/2008/02119)		vlastná réžia, pracovníci CHKO Strážovské vrchy a CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	vlastná réžia, pracovníci CHKO Strážovské vrchy a CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou strážou prírody	
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení	prvotné odstránenie miestami hustých náletových krovín v časti lokality, pokosenie biomasy na celej ploche a jej následné odstránenie z lokality (september, október)		odstránenie náletových krovín, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality (júl)	odstránenie náletových krovín, pomedne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality (august)	

Lokalita Čavoj – Záhumnie

Kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	0,5			0,2	
spôsob realizácie	krovinorez			krovinorez	
kto opatrenie realizoval	dodávateľsky (náhradné revitalizačné opatrenia, P. Schwarc,			vlastná réžia, pracovníci CHKO Ponitrie v spolupráci s dobrovoľnou	

	rozhodnutie ObÚŽO v Prievidzi č.j. OÚŽP/2008/02119)			strážou prírody	
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení	prvotné odstránenie miestami hustých náletových krovín v časti lokality, pomiestne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality (september,október)			odstránenie náletových krovín, pomiestne pokosenie biomasy a jej následné odstránenie z lokality (august)	

Lokalita Omšenie – hrebeň 1

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)				0,035	0,035
spôsob realizácie				krovinorez	kosačka
kto opatrenie realizoval				vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty	vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení				redukcia náletu, kosenie krovinorezom, (jedince TLM obídené), zrelé semienka vysiate do lokálne narušenej pôdy (jún)	redukcia náletu, kosenie kosačkou, semená už boli vypadané (júl)

Lokalita Omšenie – hrebeň 2

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	0,02			0,02	0,02
spôsob realizácie	ručné náradie			krovinorez	kosačka
kto opatrenie realizoval	vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty			vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty	vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení	redukcia náletu, prvý rozsiahlejší zásah			redukcia náletu, kosenie krovinorezom, všetky súkvetia boli uhryznuté	kosenie kosačkou (júl)

				(žiadna produkcia semien, vysiatie semien z plochy hrebeň 1 do lokálne narušenej pôdy) (jún)	
--	--	--	--	--	--

Lokalita Trštínske lúky

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
spôsob realizácie	kosačka	kosačka	kosačka	kosačka	kosačka
kto opatrenie realizoval	Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom (sponzorsky)	Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom (sponzorsky)	Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom (sponzorsky)	Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom (sponzorsky)	Urbárska obec Pozemkové spoločenstvo Dubnica nad Váhom (sponzorsky)
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení	odstránenie náletových krovín, miestne pokosenie biomasy, z väčšej časti odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, miestne pokosenie biomasy, z väčšej časti odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, miestne pokosenie biomasy, z väčšej časti odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, miestne pokosenie biomasy, z väčšej časti odstránenie z lokality	odstránenie náletových krovín, miestne pokosenie biomasy, z väčšej časti odstránenie z lokality

Lokalita Lysá

kosenie s odstránením biomasy, redukcia náletových drevín	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)		0,5		0,5	
spôsob realizácie		krovinorez		krovinorez, kosačka	
kto opatrenie realizoval		vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty		vlastná réžia, pracovníci CHKO Biele Karpaty	
poznámka – bližšia charakteristika vykonaných opatrení		mulčovanie jednotlivých kríkov krovinorezom + narušenie pôdneho krytu na celej lokalite (jún)		odstránenie náletových drevín, kosenie, okraje lokality (krovinorez), v celej ploche výmladky (pri kosení kosačkou) (október)	

pastva HD	2009	2010	2011	2012	2013
plošný rozsah (ha)	1	1	1	1	1
spôsob realizácie	extenzívna pastva HD (sponzorsky)	extenzívna pastva HD (sponzorsky)	extenzívna pastva HD (sponzorsky)	extenzívna pastva HD (sponzorsky)	extenzívna pastva HD (sponzorsky)
kto opatrenie realizoval	PD Pruské	PD Pruské	PD Pruské	PD Pruské	PD Pruské

Lokalita Radobica - na väčšej časti lokality sú lúčne porasty v dobrom stave, každoročne kosené pravdepodobne miestnymi obyvateľmi. Malá časť lokality, v mieste kde končí vlek, postupne zarastá.

3. Oblasť monitoringu a výskumu

Monitoring taxónu *Tephrosia longifolia* subsp. *moravica* sa na všetkých slovenských lokalitách uskutočňoval už od roku 2004 v spolupráci s Botanickým ústavom SAV v Bratislave. Výsledky monitoringu ukazujú, že sa jedná o taxón s výraznou medziročnou dynamikou a o taxón s nízkou početnosťou populácií. Na lokalite Omšenie (spolu s Trštiniskými lúkami) a lokalite Stráž kolísala trvale početnosť pod 500 jedincov, na lokalite Lysá sa tiež pohybovala v priemere okolo 500 jedincov s maximom 735 jedincov. Najpriaznivejšia početnosť bola na lokalitách Čavoj a Radobica, kde ale tiež podliehala značným výkyvom v jednotlivých rokoch.

Výsledky monitoringu v rokoch 2009-2013 (spolu kvitnúce a sterilné jedince):

Lokalita	2009	2010	2011	2012	2013
Čavoj celkom (Čavoj-Pri cintoríne + Čavoj-Záhumníe)	310	138	1374	288	255
Omšenie celkom (Trštiniské lúky+ Omšenie 1 + Omšenie 2)	188	169	276	153	121
Lysá	448	299	735	138	138
Stráž	197	246	408	208	171
Radobica	758	1021	2408	637	925

Výsledky monitoringu vyjadrené grafom počas celého sledovaného obdobia 2004-2013:

Na všetkých lokalitách bol uskutočnený každoročný monitoring taxónu - zaznamenávali sa počty kvitnúcich a sterilných jedincov, veľkosť plochy výskytu, stav biotopu (veľkosť biotopu, zastúpenie inváznych neofytov, zatienenie kríkmi a stromami, iné nepriaznivé vplyvy). V rokoch 2009-2011 boli finančné prostriedky potrebné na monitoring čerpané v rámci Čiastkového monitorovacieho systému (ČMS) Biota, v rokoch 2012-2013 v rámci Projektu OPŽP - Príprava a zavedenie monitoringu biotopov a druhov a zlepšenie sprístupňovania informácií verejnosti (ŠF Monitoring, kód: 22210). Zaznamenaný bol počet fertilných a sterilných jedincov. Počas monitoringu na lokalite Radobica bol v roku 2009 výskyt taxónu nájdený aj severovýchodne od zaznamenatej lokality na lúčnych porastoch a od roku 2010 aj na svahu vo východnej časti bukového porastu, ktorý hraničí s obhospodarovaným poľom. Na tomto základe predpokladáme potenciálny výskyt poddruhu aj v širšom okolí, kde má vytvorené vhodné podmienky na existenciu. Náklady PHM na lokalitu Stráž boli riešená v rokoch 2011-2013 sponzorsky – dobrovoľnou strážou prírody. Zároveň sa niektorí pracovníci CHKO Strážovské vrchy, Biele Karpaty a Ponitria v rámci realizácie výskumnej časti programu záchrany taxónu *Tephroseris longifolia* ssp. *moravica* podieľali na monitoringu trvalých plôch Botanického ústavu SAV založených na sledovanie životného cyklu poddruhu v rámci projektu č. 0074 s názvom "Faktory podmieňujúce vzácnosť v rámci *Tephroseris longifolia* agg.: biosystematický a populačno-biologický prístup", financovaného Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva SR a SAV (Hegedúšová et al., 2009; Janišová et al., 2012a; 2012b; 2012c; Smatanová et al., 2013).

4. Oblasť výchovy a spolupráce s verejnosťou

Miestni obyvatelia, vlastníci resp. užívatelia príslušných parciel, starosta obce v prípade obidvoch lokalít **Čavoj** boli písomne aj ústne oboznámení o výskyte poddruhu na dotknutých parcelách. V prípade niektorých parciel sa však nepodarilo identifikovať vlastníkov, pretože vo výpise listu vlastníctva (KN-C) nebola uvedená dostatočná kontaktná adresa. O výskyte a ochrane poddruhu boli informovaní aj užívatelia lokalít Lysá, Omšenie hrebeň 1, 2.

V rokoch 2008 a 2009 boli v rámci prípravy Projektu OPŽP: Realizácia schválených programov záchrany kriticky ohrozených druhov rastlín, od väčšiny vlastníkov resp. užívateľov obidvoch lokalít **Čavoj**, **Omšenie hrebeň 1,2**, a **Lysá** získané písomné súhlasy s menžmentovými zásahmi a monitoringom na dotknutých parcelách. V prípadoch, kde bol list vlastníctva nezaložený (KN-C) a vo výpise listu vlastníctva bolo uvedené v správe Slovenského pozemkového fondu (SPF), sme získali tento písomný súhlas priamo od SPF. Mnohí vlastníci resp. užívatelia príslušných parciel, ktorých sme stretli priamo na lokalite počas monitoringu (**Čavoj**, **Radobica**), sa zaujímali o našu činnosť a boli ústne informovaní o problematike ochrany druhu na lokalitách.

Na dotknutých parcelách lokality **Radobica** nie je založený list vlastníctva (KN-C), konkrétnych vlastníkov sa nám nepodarilo identifikovať.

Od užívateľa príslušných parciel lokality **Stráž** (list vlastníctva KN-C je nezaložený) máme písomný súhlas s menžmentovými zásahmi a monitoringom. Užívateľ bol ústne aj písomne oboznámený o problematike ochrany druhu na lokalite.

Informačné materiály o druhu a jeho ohrozenosti neboli vydané.

5. V oblasti záchrany druhu *ex situ*

Vzhľadom k úspešnej realizácii navrhovaných opatrení v oblasti praktickej starostlivosti, nebolo potrebné realizovať záchranu v podmienkach *ex situ*.

FINANČNÉ VYHODNOTENIE

Je uvedené v tabuľke č. 1 – Prehľad o čerpaní finančných prostriedkov podľa PZ pre druh

Tab. č. 1: Prehľad o čerpaní finančných prostriedkov podľa PZ pre druh

[illegible]

Čavoj – Pri cintoríne	1 327	dodávateľsky (náhradné revitalizačné opatrenia)			1 327	200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody) + 300 (vo vlastnej réžii CHKO SV)		200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody) + 300 (vo vlastnej réžii CHKO SV)	1 327	
Čavoj – Záhumnie	332	dodávateľsky (náhradné revitalizačné opatrenia)			332			200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)	332	
Stráž	1 327	200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)		200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)	1 327	200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)		200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)	1 327	200 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie + sponzorsky – dobrovoľná stráž prírody)

Radobica	1 327	nerealizované, menežment zabezpečený miestnymi obyvateľmi		menežment zabezpečený miestnymi obyvateľmi	1 327	nerealizované, menežment zabezpečený miestnymi obyvateľmi		menežment zabezpečený miestnymi obyvateľmi	1 327	nerealizované, menežment zabezpečený miestnymi obyvateľmi
Lysá	1327 €	extenzívna pastva sponzorský PD Pruské	1327 €	redukcia náletu – mulčovanie jednotlivých kríčkov krovinorezom + narušenie pôdneho krytu – jún, na celej lokalite vlastná réžia SCHKO 125€ extenzívna pastva sponzorský PD Pruské		extenzívna pastva sponzorský PD Pruské	1327 €	redukcia náletu, okraje lokality (krovinorez), v celej ploche výmladky (pri kosení kosačkou) –október kosenie (kosačka) – október vlastná réžia SCHKO 280€ extenzívna pastva sponzorský PD Pruské		extenzívna pastva sponzorský PD Pruské

Omšenie 1	332 €		0		332 €	0	0	redukcia náletu (krovinorez) – výmladky jún – kosenie krovinorezom, vlastná réžia SCHKO BK 60€	332 €	odstránenie výmladkov (kosačka), júl – pokosenie kosačkou, júl – vyvetvenie okrajov (buky), vlastná réžia SCHKO BK 73€
Omšenie 2	332 €	redukcia náletu, vo vlastnej réžii SCHKO BK 60€	0		332 €	0	0	redukcia náletu (krovinorez) – výmladky jún – kosenie krovinorezom, vlastná réžia SCHKO BK 60€	332 €	júl, kosenie krovinorezom, vlastná réžia SCHKO BK 80€

Trštínske lúky	1327	nerealizované, menežment zabezpečený sponzorský vlastníkom		menežment zabezpečený sponzorský vlastníkom	1327	nerealizované, menežment zabezpečený sponzorský vlastníkom		nerealizované, menežment zabezpečený sponzorský vlastníkom	1327	nerealizované, menežment zabezpečený sponzorský vlastníkom
Obnova pásového značenia, údržba a obnova tabúl - SKUEV0127 Temešská skala (lokalita Čavoj)		30 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie)		20 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie)		148 (vo vlastnej réžii CHKO Ponitrie)				

Monitoring Monitoring populácie všetkých lokalít, založenie a monitoring TMP	2987	SCHKO Ponitrie 250 SCHKO SV 265 SCHKOB K 248 (Finančné prostriedk y boli čerpané vrámci ČMS Biota) + prostriedk y BÚ SAV v Bratisla ve	2324	SCHKO Ponitrie 250 SCHKO SV 310 SCHKO BK 194 (Finančn é prostried ky boli čerpané vrámci ČMS Biota) + prostried ky BÚ SAV v Bratislav e	2324	SCHKO Ponitrie 560 SCHKO SV 285 SCHKO BK 273 (Finančn é prostried ky boli čerpané vrámci ČMS Biota) + prostried ky BÚ SAV v Bratisla ve + sponzors ky (dobrovo ľná stráž prírody)	2324	SCHKO Ponitrie 260 SCHKO SV 265 SCHKOB K 454 (Finančné prostriedky boli čerpané vrámci ŠF Monitoring) + prostriedky BÚ SAV v Bratislav e + + sponzorsky (dobrovoľn á stráž prírody)	2324	SCHKO Ponitrie 360 SCHKO SV 330 SCHKO BK 211 (Finančné prostried ky boli čerpané vrámci ŠF Monitori ng) + prostried ky BÚ SAV v Bratisla ve + + sponzors ky (dobrovo ľná stráž prírody)
Výchova Získavanie súhlasov vlastníkov resp. užívateľov príslušných parciel a písomné upovedomenie o ochrane taxónu na lokalitách		140		65						
Záchrana ex situ										
SPOLU	11282	1193	6638	1164	7965	1966	5642	2279	7965	1254

Spolu schválené v OPM	39492	Skutočné čerpanie: 7856
-----------------------	-------	--------------------------------

Poznámka: Vyčíslenie nákladov na monitoring je od roku 2012 v súlade s oprávnenými nákladmi z projektu ŠF Monitoring, pre rok 2009 - 2011 z projektu ČMS Biota podľa tej istej metodiky ako pri ŠF Monitoring (PHM, cestovné, mzda 5,8€/hod) . Vyčíslenie nákladov na menežment v réžii jednotlivých správ CHKO, náklady sú vypočítané podľa tej istej metodiky (PHM, cestovné, mzda 5,8€/hod)+odhad nákladov na použitie techniky - krovinorezy, kosačky, vyvetvovač.

ZHODNOTENIE ÚČINNOSTI VYKONANÝCH OPATRENÍ

ZÁVEREČNÉ HODNOTENIE A PRIJATÉ OPATRENIA DO NASLEDUJÚCEHO OBDOBIA

Je dôležité, aby sa lokalita Radobica s bohatou populáciou taxónu dostala do návrhu doplnku ÚEV. Podobne, aby boli parcely s výskytom taxónu na lokalitách Čavoj, ktoré sa nachádzajú na okraji SKUEV0127 Temešská skala, zahrnuté do chráneného územia CHA Temešská skala počas procesu vyhlasovania územia za chránené územie v národnej sieti. Žiadúce je aj zaradenie lokalít Omšenie hrebeň 1, 2 do sústavy Natura2000 - návrh doplnku Natura2000 je spracovaný.

Je nutné pokračovať v menežmente na jednotlivých lokalitách aj v budúcnosti, obzvlášť na lokalite Stráž, kde je veľká intenzita zarastania lokality náletovými drevinami a krovínami. V prípade lokality Čavoj postačí intenzita raz za 2 roky, resp. každoročne, menežment by sa vykonával každý rok na inej časti lokality. Lokality Radobica a Trstínske lúky sú v súčasnosti v dobrom stave, menežment zabezpečujú vlastníci. V priaznivom stave sú v súčasnosti lokality Omšenie hrebeň 1, 2, potlačenie náletu drevín je potrebné uskutočňovať v dvojročnom cykle. Priaznivo pôsobí na všetkých lokalitách na ekotonoch s výskytom poddruhu vyhrabanie stariny a opadu lístia, s narušením vrstvy pôdy, čo by mohlo zlepšiť podmienky klíčenia. Na lokalite Lysá je žiadúce zachovať extenzívnu pastvu, ktorá prispieva tiež k pomiestnemu narušaniu pôdneho krytu, a tým k zlepšeniu podmienok pre klíčenie semien poddruhu (s podmienkou nepásť, kým s neukončí vývoj semien, t.j. do 20.6.). Predpokladáme, že extenzívna pastva v čase distribúcie semien (prelom júna a júla) je žiadúca, pretože pomáha semená rozšíriť a umiestniť do rozdupanej pôdy.

Vypracovali: J. Smatanová a kol. (H. Vojteková, J. Košťál - CHKO Ponitrie, S. Mertanová, K. Rajcová - CHKO Biele Karpaty)
Február 2014

Citovaná literatúra:

- SMATANOVÁ J., MERTANOVÁ S., JANIŠOVÁ M., ŠKODOVÁ I. (2009): Program záchrany populavca dlholistého moravského – *Tephroseris longifolia* subsp. *moravica* Holub. [msc.] depon in ŠOP SROV.
- HEGEDŮŠOVÁ, K., JANIŠOVÁ, M., ŠKODOVÁ, I., KOCHJAROVÁ, J. (2009): Phytosociological affiliation of *Tephroseris longifolia* ssp. *moravica* and two related species in the western Carpathians. In European vegetation survey, 18th Workshop, Roma, 24. – 28. 3. 2009 (poster)
- JANIŠOVÁ M., ŠKODOVÁ I., HEGEDŮŠOVÁ K., DEVÁNOVÁ K., ČARNÍ A. & SMATANOVÁ J. (2012a): Phytosociological and ecological interspecific differentiation within *Tephroseris longifolia* agg. - Do endemic and widespread subspecies differ in their ecological niches? In The 55th Symposium of the International Association for Vegetation Science, Mokpo, Korea, 23.-28. July 2012. (poster)
- JANIŠOVÁ M., ŠKODOVÁ I. & HEGEDŮŠOVÁ K. (2012b): Reproductive biology of *Tephroseris longifolia* subsp. *moravica*, an endemic taxon of European importance. Seed Science Research 22: 113–122.
- JANIŠOVÁ M., HEGEDŮŠOVÁ K., KRÁL P. & ŠKODOVÁ I. (2012c): Ecology and distribution of *Tephroseris longifolia* subsp. *moravica* in relation to environmental variation at a micro-scale. Biologia 67(1): 97–109.

SMATANOVÁ J., JANIŠOVÁ M., HEGEDŮŠOVÁ K. & ŠKODOVÁ I. (2013): Monitoring Natura 2000. Ecology and management of an endemic subspecies of European interest *Tephroseris longifolia* ssp. *moravica*. 2nd CNPA conference. Tatranská Javorina, 23. - 26. April 2013. (poster)